

Utdrag ur

GERUM KYRKA GOTLAND VÅRD- OCH UNDERHÅLLSPLAN 2009

Ansvariga för vård- och underhållsplanen

Inför upprättandet av denna vård- och underhållsplan för Gerum kyrka har kyrkan och kyrkogården besiktigats av undertecknad.

Ansvariga för vård- och underhållsplanens olika delar anges här nedan.

(Namn inom parentes anger dock att i planen endast använts där angivet besiktningsprotokoll eller åtgärdsprogram, upprättat av resp. namngiven konsult.)

Kyrkobyggnad	Arkitekt Jan Utas
Elinstallationer och åskskydd	(Elingenjör Peter Ström)
Kyrkogårdsmur	Arkitekt Jan Utas
Kyrkogård	Arkitekt Jan Utas
Växtlighet på kyrkogården	Antikvarie Eva Selin
Kalkmålningar	Ej utsedd
Stenarbeten	Ej utsedd
Inventarier av trä	Antikvarie Rebecka Svensson
Inventarier av metall	Antikvarie Rebecka Svensson
Inventarier av sten	Antikvarie Rebecka Svensson
Textilier	(Textilkonsultfirma Lotine)
Kyrkklocka/-or	(Ing. Ingvar Rohr)
Övriga inventarier	Antikvarie Rebecka Svensson

Källförteckning

Otryckta källor

Handlingar i Gotlands fornsals arkiv, Visby.

Inventering av inventarierna i Gerum kyrka 2002-04, utförd av Birgitta Lerberg m.fl.

Inventering av Gerum kyrkogård, utförd 1996 av antikvarie Torsten Gislestam, Gotlands fornsal.

Program för utvändiga reparationsarbeten på Gerum kyrka, upprättat 1992 och 1994 av arkitekt Jan Utas, Visby.

Program för invändiga reparationsarbeten på Gerum kyrka, upprättat 1997 av arkitekt Jan Utas, Visby.

Tryckta källor

Johansson, T. (red.), Inventarium över svenska orglar 1989:II, Linköpings och Visby stift, 1990.

Lagerlöf, E., Svahnström, G., Gotlands kyrkor, 1991.

Rohr, I., Gotlands kyrkklockor och ringningsseder, 1985.

Svahnström, G., Svahnström, K., Måleri på Gotland 1530-1830, 1989.

Sveriges Kyrkor, Gotland volym VII:3, 1994.

Söderberg, B. G., Gotländska kalkmålningar 1200-1400, 1971.

Utas, J., Om gotländska valv: examensarbete i arkitekturens teori och historia Chalmers tekniska högskola, 1971.

Händelslista

ÅR	BYGGNADSDEL ETC.:	REF.
s 1100-tal	Dopfunt av "Majestatis".	GK
	Triumfkrucifix.	GK
o 1200	Koret och absiden byggdes vilket bestyrks av de dendrokronologiska undersökningar som gjorts.	GK, SvK
	Processionskrucifix.	GK
före 1250	Kyrkklocka.	GK
s 1200-tal	Långhuset och tornet (ej fullbordat) byggdes, detta bekräftas av de dendrokronologiskt daterade formbräderna i tornet samt ett dragband i långhusets V del. Byggnadsetappen slutfördes omkr. 1300.	GK, SvK
1281	Årtal (sekundärt) inskuret i spirstock på sakristians vind, kan möjligen ange tornets byggnadsår.	Inskr.
	Årtal enligt Strelow.	SvK
1300-talet	Processionskrucifix.	GK
o 1350	Glasmålning i S korfönstret (GK anger 1300-tal).	SvK, GK
1400-tal	Passionsmålningar i långhuset.	SvK
1594	Fanns två solur på kyrkogården.	Inskr.
1614	Omtalas "Kirckens Breder xiiij tolffter" vilket troligen avser takbeläggning.	SvK
1667	Altartavla.	GK
1680	Omnämns att tornets skall renoveras.	SvK
1683	Tornreparation(?).	Inskr.
1694	Omtalas att kyrkan är "fardigh innan oc utanpå, allenast walfven innantill någott skrämfulle, och i först. höst skall botas".	SvK
1699	Predikstol.	GK
	Bestod delar av kyrkogårdsmuren av plank.	Inskr.
1690-tal	Fanns en stiglucka.	Inskr.
1750	Trävägg i tornbågen.	Inskr.
1771	Kalkmålningar (akantus) i koret och absiden.	GK
1700-tal	Bänkinredning.	GK
1804	Tornets murar revs ned till samma nivå som långhusets murar, årtalet 1804 är ristat i numera nedtagen hjärtstock anger troligen när ombyggnaden var färdig.	SvK, GK, Inskr.
1822	Utgift för "2ne nya fönster i kyrkan" – nya glas?	SvK

ÅR	BYGGNADSDEL ETC.:	REF.
1830	En vigvattenskål omnämns vid långhusportalen.	SvK
	Golven bestod av trä med undantag av några stenar framför altaret.	SvK
1834	Långhusets och korets takstolar byggdes om/sänktes av byggmästare Lundström (SvK anger 1835 ”Blev hela kyrkan försedd med ”nya Sparr- Träd samt tegeltak, undantagen Rundeln. Öfver Altaret, som ännu är täckt med bräder”).	Inskr. SvK
1835	Sakristian byggdes.	GK, SvK
1838	Ett av de tre bänkkvarteren slopades och nya byggdes. Kyrkan vitlimmades. Trägolvet förnyades och korgolvet Ö om altarrunden höjdes.	SvK, Inskr.
	När renoveringen var slutförd konstaterade man att ”kyrkans reparation invändigt blifvit fulländad”.	SvK
1839	Den nya inredningen målades.	SvK, Inskr.
1840	En kakelugn köptes till sakristian.	SvK
1851	Absidens fönster togs upp eller förstorades.	SvK
1859	Långhustaket reparerades då man året innan konstaterat att läkten var illa pålagd. Nya tegelpannor köptes.	SvK
1850-tal	Kyrkogården ”plöjdes och föstes jämn”, den besåddes och överblivna gravstenar ställdes upp mot kyrkogårdsmuren (26 st.).	SvK
	Ett ankarjärn fanns på S fasaden.	SvK
	De trifolieformade fälten i långhusets fönster var igenputsade.	SvK
1860-tal	Fanns ”ett skjul för Prestens hästar”.	SvK
	Kolonnetterna till långhusportalen saknades och de i tornportalen bestod av trä liksom mittposten och spröjsen i långhusets fönster.	SvK
1874	En del av kyrkogårdsmuren lades om, trägrindar anskaffades.	SvK
1886	Tornet reparerades och hela kyrkan försågs med nya spåntak, klockstocken förnyades.	SvK
1800-tal	Bänkinredning (del av).	GK
1903	Årtal i vindflöjeln.	Inskr.
1910	Den S kyrkogårdsmuren lades om.	SvK
1912	Den Ö kyrkogårdsmuren lades om.	SvK
1914	Järngrindarna och grindstolparna till kyrkogårdsmuren anskaffades.	SvK

ÅR	BYGGNADSDEL ETC.:	REF.
1924	Spåntaket förnyades.	SvK
1927	Den yttre putsen hade delvis lossnat och fallit bort från fasaderna.	SvK
1929	Korfönstret säkrades.	SvK
1920-tal	Sakristians lagades tak.	SvK
1936	Spåntaket lagades.	SvK
1951-52	Restaurering efter förslag av arkitekt Olle Karth, Visby: Framtagning av kalkmålningar i långhuset, överkalkning av målning i koret och absiden (från 1694 och 1771), reparation av portalerna, el-värmesystem, fasadputs, ankarjärn i långhusets Ö vägg (stödmur togs bort), reparation av stomme och panel i tornhuven, ny klockbock, åskledare, nya glas i fönstren, flyttning av triumfkrucifixet från N korväggen till triumfbågen. Fönstrens mittposter och solbänkar kompletterades likaledes portalernas kolonnetter som tidigare var försedda med kolonnetter av trä. Kakelugnen i sakristian togs bort. Golven i kor, långhus och ringkammaren Ö om brädväggen lades om.	GK, SvK
1962	Takmaterialet på kor och långhus byttes (från spån till bräder).	GF, SvK
1966	Ny orgel, byggd av Th. Frobenius & Sønner, Lyngby, Danmark (SvK anger 1965).	GF, ISO
1967	Fasadernas vita avfärgning var helt urlakad.	SvK
1991	Nytt klockdäck, nytt trägolv i sakristian (SvK anger 1988). Restaurering av medeltida glasfönster i kor och långhus.	GF, SvK
1994	Utvändiga restaureringsarbeten efter förslag av arkitekt Jan Utas, Visby: Reparation av tornhuven, översyn av faltaken på kor och långhus, bl.a. byte av korets norra remstycke och insättning av 2 st. dragstag i kortakstolarna, utökning av åskskyddsanläggningen, omläggning av faltaket på sakristian, avvattningsanordningar på korets och långhusets södra takfall. Kopparplåt byttes mot blyplåt. Ny puts och kalkavfärgning av samtliga fasader. Reparation av fönsterglas etc. Dränering med singel runt kyrkan. Trappor, stegar, inspektionsbryggor och belysning anordnades på vindarna. Grindstolpen reparerades.	ATA, GF
1996	Två kollektihåvar konserverades av Libraria.	ATA, GF
1997	Tog länsstyrelsen beslut om förändring och förbättring av elvärmeanläggningen.	ATA
1999	8 st. gravvårdar konserverade Stenkultur i Sthlm AB, de stod då lutade mot kyrkogårdsmuren.	ATA, GF
1999-2000	En inre restaurering genomfördes efter förslag av arkitekt Jan	ATA, GF

ÅR	BYGGNADSDEL ETC.:	REF.
	Utas, Visby: Huvudsakligen rengjordes väggar och valv, målningarna konserverades (Stenrestaurering, konservator Marianne-Gustafsson-Belzacq) och nyfunna målningar togs fram. Sakristians väggar och tak målades. Fönstret i långhuset tätades. Dörren till torntrappan försågs med ny karm. Fast skåp anordnades i tornrummet bakom träväggen. Golven slipades och behandlades med träolja. Uppvärmningen förbättrades och belysningen kompletterades. C. H. Eliason konserverade triumfkrucifixet och de båda processionskrucifixen, altaruppsatsen, altarskranket, väggskåpet i koret, brädväggen i tornet, predikstolen och bänkinredningen, möjligen även dopfontens måleri.	
2000	Länsstyrelsen lämnade tillstånd för flyttning och konservering av gravhällar.	ATA
2005	Ett antependium konserverades av Lena Hassel, Kalmar läns museum.	ATA
2006	Ny förvaring för kyrkas textilier anordnades av textilkonsultfirma Lotine, och textilierna rengjordes alternativt konserverades.	GF

Förkortningar:

ATA	Riksantikvarieämbetets arkiv, Stockholm (24/10 2007).
GF	Gotlands fornsals arkiv
GK	Lagerlöf, E., och Svahnström, G., Gotlands kyrkor. En vägledning, 1991.
GKM	Söderberg, B. G., Gotländska kalkmålningar 1200-1400, 1971.
GKR	Rohr, I., Gotlands Kyrkklockor och Ringningsseder, 1985.
GKS	Svahnström, G., och Svahnström, K., Måleri på Gotland 1530-1830, 1989.
ISO	Johansson, T. (red.), Inventarium över svenska orglar 1989: II, Linköping och Visby stift, 1990.
Inskr.	inskrift i kyrkan
kh	kyrkoherde
Muntl.	muntlig uppgift från församlingen
o.	omkring
s.	sent
SHM	Statens Historiska Museum
Strelow	Strelow H. Nilssøn, Cronica Guthilandorum, 1633.
SvK	Sveriges Kyrkor, Gotland bd VII:3, 1994.
t.	tidigt